

ZRÍNYI LEGKORÁBBI MELLKÉPE
A KÖRIRATBAN TISZTSÉGEINEK RÖVIDÍ-
TÉSÉVEL, ELIAS WIDEMANN RÉZMET-
SZETE, 1646

*The earliest half-length portrait of Zrínyi
with his titles mentioned in the text.
Elias Widemann. Engraving. 1646.*

Zrínyi Miklós élete

Zrínyi Miklós 1620. május 3-án született, Zrínyi (V.) György és Széchy Magdolna gyermekeként, az akkor a Zala megyéhez tartozó Csáktornyan (ma Horvátország, Čakovec). Származásának kérdése körül hosszú vita folyt a horvát és a magyar tudósok között, holott a válasz, legalábbis genealógiai értelemben, egyértelmű: apai ágon a család az ősi horvát nemzetiségek egyik legelőkelőbbjétől, a Šubić nemből ered. Azon belül kezdetben

CSÁKTORNYA VÁRÁNAK
LÁTKÉPE, JOHANN
LEDENTU TUSRAJZA,
1640-ES ÉVEK

—
*View of the fortress
of Csáktornya. Johann
Ledentu. Aquatint. 1640s.*

bribiri ispánoknak, majd grófoknak (*comites de Bribirio, a Brebirio*) hívták magukat; a Zrini, Zrínyi nevet a Nagy Lajos királytól 1347-ben adományként nyert szlavóniai Zrin váráról vették. E leszármazást igazolták dokumentumokkal a Zrínyi Miklós és Péter megbízásából 1663 és 1666 között készült Zrínyi-genealógiák is. Bonyolultabb probléma az identitásé. A család nemzedékek óta a magyar, a horvát, a velencei és a stájer arisztokráciával házasodott. Zrínyi Miklós és öccse többnyelvű környezetben nevelkedtek, a horvát és a magyar mellett latinul, németül és olaszul leveleztek, s

THE LIFE OF MIKLÓS ZRÍNYI

Miklós Zrínyi was born in Csáktornya (now Čakovec in Croatia) on 3rd May 1620, the son of György Zrínyi V and Magdolna Széchy. His ancestry has long been debated by Croatian and Hungarian scholars, though the answer, at least in the genealogical sense of the word, is simple: on his father's side he was descended from the Šubić, one of the most distinguished ancient Croatian families. Originally they referred to themselves as Counts of Bribir (*comites de Bribirio, a Brebirio*); the Slavonian castle Zrin, which gave them their name Zrini, Zrínyi, was bestowed upon the family by Louis I of Hungary in 1347. This lineage was confirmed by the genealogical research commissioned by Miklós and Péter Zrínyi between 1663 and 1666. The question of identity, however, is more complicated. For generations the family intermarried with the Hungarian, Croatian, Venetian and Styrian nobility. Miklós Zrínyi and his brother were brought up in a multilingual environment, they corresponded in Croatian and Hungarian as well as Latin, German and Italian, and in all probability they both spoke some French and Turkish. Like their mother Magdolna Széchy, they spoke Hungarian as their native tongue, and although they lost her very early and their father also died of disease in 1626, when they were still very young, it is a telling fact that on his deathbed György Zrínyi dictated his will in Hungarian.

In a political sense, the fact that the Zrínyi brothers refer to themselves sometimes as Croatian, sometimes as Hungarian is no contradiction. The two concepts are homonymous, since both the Hungarian and the Croatian aristocracy were part of the Hungarian nobility (the political nation). When Miklós Zrínyi describes Péter at the end of *The Peril of Sziget*: "He, my noble brother, all Magyar, all Croat; / Truly, we see, he loves his country." (*Szv* XIV 4: 3–4), "all Magyar" refers to his political homeland (*patria iuris*), "all Croat" to his native land (*patria germana*). Péter dedicated his own translation of *The Siren of the Adriatic Sea* to the military community of this latter, his homeland proper, "to the patriotic

feltehetőleg valamelyest mindketten tudtak franciául és törökül. Anyanyelvük Széchy Magdolna révén a magyar volt, s bár édesanyjukat egészen korán elvesztették, majd 1626-ban, még kisgyermek korukban, apjuk is betegség áldozata lett, sokatmondó tény, hogy halálos ágyán Zrínyi György magyarul diktálta le végrendeletét.

Politikai értelemben nincs ellentmondás abban, hogy a Zrínyi-fivérek hol horvátként, hol magyarként azonosítják magukat. Egymással bennfoglaló kapcsolatban lévő nemzetfogalmakról van szó, hiszen a magyar nemességnek (a politikai nemzetnek) része a magyar és a horvát nemesség is. Amikor Zrínyi Miklós a *Szigeti veszedelem* végén azt írja Péterről: „Ez én vitéz öcsém mind magyar, mind horvát, / Igazán szereti, mert, látjuk, hazáját” (*Szv* XIV. 4: 3–4), akkor a „magyar haza” a politikai hazát (*patria iuris*), a „horvát haza” a szülőhazát (*patria germana*) jelöli. Péter a maga *Syrena*-kötet fordítását ez utóbbi szűkebb pátria katonai közösségének, „a horvát és tengeremelléki határőrvidék hazafias [*domoslavni*] védelmezői és őrizői” számára dedikálja (*Horv. ir. ant.* 108), s Miklós is a szülőhaza nemzeti közösségére gondol, amikor egy híres levelében azt mondja magáról: „nem utolsó horvát vagyok, méghozzá Zrínyi” (*Zrlev* 284/522).

Tagadhatatlan, hogy a horvát származástudatát büszkén őrző család Miklós és Péter generációjának idejére nyelvi-kulturális értelemben közelebb került a magyar világhoz és távolabb a horváttól. A két testvér érdeklődése, kulturális orientációja nem mindenben egyezett; több jel arra utal, hogy a korábban talán ösztönös preferenciákat a későbbiekben tudatos döntéssé érelték, mintegy felosztották egymás között a nyelvi és kulturális területeket, a horvátot és a magyart, s feladatuknak a kettő közötti közvetítést tartották.

A sokszínűségre való nyitottságot, a közvetítésre való indíttatást legszűkebb környezetükből hozták magukkal. Az árván maradt gyerekek a németújvári, ekkor még lutheránus Batthyány-udvarba kerültek, s a családi légkört Batthyány Ferencné Poppel Éva gondoskodása teremtette meg a számukra. Németújvárra tértek haza rendszeresen a különböző jezsuita intézményekben folytatott tanulmányaik szüneteiben, Poppel Évát „anyjuknak” szólították leveleikben, s a valóságban is annak tekinthették. Nevelésükben így a protestáns hatás a család konverziója után is érvényesült (édesapjukat, Zrínyi Györgyöt Pázmány Péter esztergomi érsek maga térítette vissza katolikusnak), stúdiumaikat azonban a Sennyei István veszprémi püspök elnökölte gyámi tanács irányította. A fiúk 1628-tól Grazban kezdték iskoláikat, ahol 1632-ig tanultak, majd egy év szünet után, 1633–1634-re a bécsi jezsuita gimnáziumba iratkoztak át.

Zrínyi Miklós még végzős gimnazista volt, amikor rá esett a választás, hogy ünnepi szónoklatot mondjon a bécsi egyetem magyar hallgatói közössége (*natio Hungarica*) védőszentjének, László királynak születésnapján. Beszéde 1634. június 27-én Bécsben, a Szent István-székesegyházban (Stephansdom) hangzott el; az előre kiadott témának megfelelően, Lászlót

[*domoslavni*] defenders and guards of the Croatian and maritime frontier” (*Horv. ir. ant.* 108). Likewise, Miklós also has the nobility of his homeland proper in mind when he describes himself by saying, “I am not just any Croatian, but a Zrínyi” (*Zrlev* 284/522).

There is no denying that in a linguistic-cultural sense the family, though proud of its Croatian origins, had moved closer to the Hungarian world and further away from the Croatian one by the time of the

ZRÍNYI V. GYÖRGY, MIKLÓS
ÉDESAPJA, MARTIN BERNIGEROTH
RÉZMETSZETE, 1722

—
György II Zrínyi, father of Miklós.
Martin Bernigeroth. Engraving. 1722.

generation to which the two brothers, Miklós and Péter, belonged. The interests and the cultural orientation of the two brothers were not identical; there are numerous signs of their gradually turning their preferences, which, originally perhaps, were purely instinctive, into calculated decisions, dividing the Croatian and Hungarian linguistic and cultural scenes between themselves, and taking on the responsibility for maintaining a contact between the two.

Their open-mindedness and their willingness to act as mediators might have been the result of their upbringing and of their immediate surroundings. The orphans were taken to the then still Lutheran Batthyány court in Németújvár, where it was the care and attention of

mint katonát, a pogányok ellen harcoló Krisztus bajnokát (*Athleta Christi*) dicsőítette – nyilván nem függetlenül a felkéréséről döntő Pázmány szándékaitól.

A Zrínyiek egyetemi tanulmányai még ebben az évben, 1634-ben (egy rövid nagyszombati kitérő után) félbemaradtak. Formális lezárásukról az uralkodó 1635-ben döntött: több hónapos itáliai tanulmányutat engedélyezett a fivérek számára, amelynek előkészítése a gyámi tanácsot vezető Sennyei püspök halála miatt jelentős késedelmet szenvedett, s végül Péter nem, csak Miklós utazott el a következő év tavaszán, 1636. április 21-én

2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

ZRINYI GYÖRGY LEVELE
GERSEI PETHŐ GERGELYNEK FIA
SZÜLETÉSÉRŐL, CSÁKTORNYA,
1620. MÁJUS 3.

*A letter by George Zrínyi
to Gergely Pethő on his son's birth,
dated May 3, 1620, Csáktornya.*

Éva Poppel, wife of Count Ferenc Batthyány, that created a warm and welcoming atmosphere for them. It was to Némethújvár that they returned in the holidays, during their studies in various Jesuit institutes, and not only did they call Éva Poppel "mother" in their letters but really did regard her as their real mother. Thus their upbringing showed Protestant influences even after the family's conversion (their father, György Zrínyi had been converted to Catholicism by Péter Pázmány, Archbishop of Esztergom), but for matters concerning their studies, they were placed in the custody of a council, presided over by István Sennyei, Bishop of Veszprém. The boys first went to school in Graz from 1628 to 1632, then after a year's break, they enrolled in the Jesuit College of Vienna for the 1633–1634 school year.

Miklós Zrínyi was about to leave school when he was chosen to deliver a speech on the birthday of Saint Ladislaus, the patron saint of the Hungarian students (*natio Hungarica*) at the University of Vienna. He gave the speech in St. Stephen's Cathedral in Vienna on 27th June 1634. As it was requested he lauded Ladislaus as a soldier, the Champion of Christ (*Athleta Christi*) against the pagans – evidently not independently of the intentions of Pázmány selecting him for the task.

That year, in 1634, (after a short stopover in Nagyszombat) the studies of the Zrínyi brothers were interrupted. Their schooling officially came to an end after the monarch's decision in 1635: the brothers were allowed to go on a several-month study tour in Italy, the preparations for which had been long delayed because of the death of Bishop Sennyei, head of the council in whose charge the brothers had been placed. Eventually, Péter stayed and it was only Miklós who set off together with Mátyás Senkvicz, Canon of Esztergom in the following spring, on 21st April 1636. The preparations had been made by Péter Pázmány himself, who, though not a mentor in the traditional sense of the word, influenced the intellectual development of Miklós Zrínyi: first by granting him the task in Vienna, then by organizing his travels in Italy, he set up high expectations for the young Zrínyi. Pázmány may have expected Zrínyi to continue promoting his own political agenda, shifting the focus from religious wars to wars against the Turks.

Zrínyi's first trip was to Rome. Here he was granted a private audience with Pope Urban VIII, who also presented him with a special edition of his poems. The significance of the gesture, at least for Zrínyi, was far greater than that of a mere protocol event. Maffeo Barberini had been a celebrated author of neo-Latin verse long before he was elected Pope; his volume of poetry had been favoured by Zrínyi all his life; he himself had copied out the lines from Horace that adorned its cover. The quotation reminded him of his hereditary calling (and may have been mentioned by the Pope during the audience): "Good sons and brave good sires approve: / Strong bullocks, fiery colts, attest / Their fathers' worth, nor weakling

Senkviczi Mátyás esztergomi kanonok társaságában. Az út előkészítését Pázmány Péter személyesen végezte, aki tehát, bár nem tekinthető a hagyományos értelemben „nevelőnek”, mégis döntő ponton volt hatással Zrínyi Miklós szellemi fejlődésére: a bécsi megbízással és az itáliai út szervezésével magas követelményrendszert állított a fiatal Zrínyi elé, akitől bizonyára saját politikai programjának, a vallásháborúk helyett a török elleni felszabadító háború irányának a folytatását remélte.

Zrínyi útja először Rómába vezetett, ahol az ifjú főurat magánkihallgatáson fogadta, és saját verseinek díszkiadásával ajándékozta meg VIII. Orbán pápa. A gesztus jelentősége, legalábbis Zrínyi számára, messze túlnő a pusztá protokolleseményen. Maffeo Barberini már jóval pápává választása előtt is a neolatin költészet ünnepezt szerzője volt; kötetét Zrínyi egész életében nagy becsben tartotta, s maga jegyezte be fedelére a családi hivatástudatára emékeztető (az audiencián talán a pápa szájából is elhangzó)

PÁZMÁNY PÉTER
ESZTERGOMI ÉRSEK
ARCKÉPE,
ISMERETLEN MESTER
FESTMÉNYE, 17. SZÁZAD

—
*Portrait of Péter Pázmány,
Archbishop of Esztergom.
Anonymous. 17th century.*

VIII. ORBÁN PÁPA MELLKÉPE,
GIOVANNI LORENZO BERNINI
FESTMÉNYE, 1632

—
*Half-length portrait of Pope Urban VIII,
by Giovanni Lorenzo Bernini, 1632.*

dove / Is hatch'd in savage eagle's nest." *Odes*, IV, 4: 27–30) After Rome Zrínyi visited Naples, Florence, Pisa and Venice. Venice became particularly important with regard to his cultural orientation, and his commercial and political connections. However, he might have travelled there without the permission of the Archbishop of Esztergom. The Republic of Venice was the most liberal Catholic state of the time; in 1605 its Senate had expelled the Jesuit order from the city, which resulted in the Pope placing an interdict (*interdictum*) on Venice – the young Pázmány had also taken part in the pamphlet war that followed, not unexpectedly on the side of the Jesuits. The supervision of education and cultural life was exercised by the state, and the intellectual climate was shaped by the progressive university of Padova, where the patrician elite of Venice received their education. It is not known how many times Zrínyi returned to Venice in the years that followed but it is a fact that he purchased a considerable number of his books from free, commercial Venetian publishers and he is most likely to have witnessed the unprecedented theatrical and opera boom (the first opera performance was held in the city in 1637).

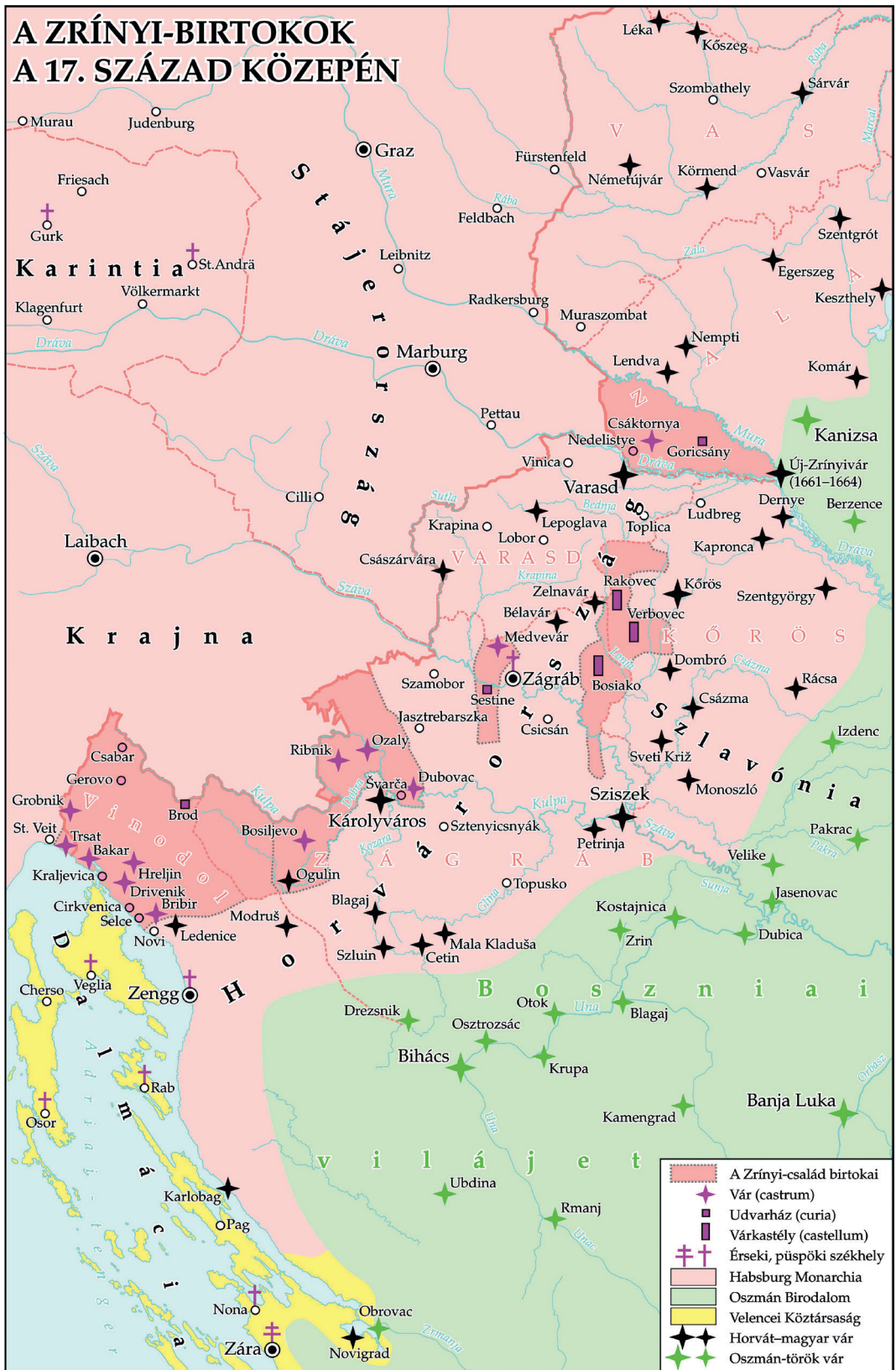
At the beginning of 1637, after returning from his Italian travels, Zrínyi took over the management of his property; in 1641 the brothers made legal arrangements concerning their land: Péter received the maritime estates, Miklós the northern ones in Muraköz. Both his military and political career took off very soon. As early as 1628, when he was still a child, as he was appointed Master of the Mews (*agazonum regalium magister*); from late 1637 he was Chamberlain to Ferdinand III, from the

Horatius-idézetet: „Hős nemzedék csak hős ivadékat ad [...] bérci sas nem költ soha gyáva galambfiókát” (*Ódák* IV/iv: 29–30, Grigássy Éva ford.). Róma után Nápolyt, Firenzét, Pisát, majd Velencét kereste fel Zrínyi. Az utóbbi különösen fontos lett kulturális tájékozódása, majd későbbi kereskedelmi és politikai kapcsolatépítése szempontjából. Nem biztos azonban, hogy ide is az esztergomi érsek jóváhagyásával érkezett. A Velencei Köztársaság a korabeli katolikus világ legszabadabb szellemű állama volt; 1605-ben a szenátus kitiltotta a jezsuita rendet a városból, amiért egy időben pápai kiátkozás (*interdictum*) is sújtotta – az ezzel kapcsolatos röpiratháborúban fiatalon maga Pázmány is részt vett, természetesen a jezsuita oldalon. A kulturális élet, az oktatás ellenőrzése állami kézben maradt, a szellemi légkört a szabad szellemű padovai egyetem határozta meg, ahol a velencei patrícus elit is nevelkedett. Nem tudjuk, a következő években hányszor tért ide vissza Zrínyi, de tény, hogy könyvei jelentős hányadát a szabadon, üzleti alapon működő velencei kiadóktól vásárolta, s erősen valószínű, hogy személyes tanúja volt a színházi élet és az operakultúra példátlan felvirágzásának (az első operaelőadást 1637-ben tartották a városban).

Zrínyi 1637 elején, az itáliai útról hazatérve vette át birtokainak igazgatását; 1641-ben jogilag is megosztozott testvérével az örökségen, Péternek jutottak a tengeremelléki birtokok, Miklósé lett az északi, muraközi rész. Katonai és politikai karrierje gyorsan ívelt felfelé. Már gyermekként, 1628-ban megkapta a királyi lovászmesteri (*agazonum regalium magister*) címet; 1637 végétől III. Ferdinánd király kamarása, 1640 tavaszától légrádi és muraközi örökös kapitány; 1642-től részt vett a harmincéves háború ütközeteiben, érdemeit az uralkodó 1646 januárjában főstrázsamesteri (*supremus vigiliarum praefectus*) címmel ismerte el. Nem sokkal később, 1647 végén elnyeri a horvát báni méltóságot, s így nemcsak apja örökébe lép, hanem egyszersmind a Magyar Királyság legfőbb közjogi méltóságainak sorába emelkedik. Mindezekhez csatlakozik majd 1659 decemberében a titkos tanácsosi (*intimus consiliarius*) titulus, amely az uralkodó közvetlen környezetében való jelenlétet, a Titkos Tanács ülésein való részvétel jogát jelentette. Tisztségeit Zrínyi mindig „magyar” szempontból igyekezett hasznosítani, azaz a Magyar Királyság és a szélesen értett „magyar nemesség” érdekeit képviselte, ám az ország és az uralkodóház közötti, illetve az országon belüli, nemzeti, politikai és vallási feszültségek kezelése egyre

A ZRÍNYI-BIRTOKOK A 17. SZÁZAD
KÖZEPÉN,
NAGY BÉLA TÉRKÉPVÁZLATA

—
*The Zrínyi estates
in the middle of the 17th century.
Map by Béla Nagy.*

nehezebbnek bizonyult. Zrínyi az 1640-es évek során a Magyar Királyság katolikus, az uralkodóházhoz lojális csoportjához tartozott, amelynek vezéralakja Esterházy Miklós nádor volt. Horvát csapatai élén részt vett a harmincéves háború magyar frontjának küzdelmeiben, harcolt I. Rákóczi György ellen, s magánvagyonából finanszírozta az erdélyiek által elűzött országbíró, Homonnai Drugeth János horvátországi tartózkodását, leendő apósa, Draskovics Gáspár klenovniki várában.

Zrínyi egyetértett a királysági elit nagy részével abban, hogy a vallási ellentétek politikába történő belépése káros, a magyarság egészét veszélyeztető jelenség, s reménykedett benne, hogy egy átalakuló, a magyar szempontokat inkább figyelembe vevő, keleti (törökellenes) irányba forduló Habsburg-politika megoldást hozhat a helyzet nehézségeire. Közeli barátjához, Batthyány Ádámmal írott 1648-as levelei vagy az 1649 elején mondott horvát báni beiktatási beszéde az országos, sőt, az európai politika távlataiban ítélik meg a helyzetet, felmérve a háború kirobbantásával járó előnyöket éppúgy, mint egy idő előtti török támadás kockázatait. A török elleni felszabadító háború mellett Zrínyit már ekkor is a Szent István-i állam föderatív, társországokból álló átszervezése foglalkoztatta. Érdeklődésének középpontjában az új közjogi alapokra helyezett horvát–magyar államszövetség létrehozása állt. Ezért majdhogynem a saját szerzőségű műveknek kijáró figyelem illeti meg a Zrínyi Miklós által mecénált és neki, valamint öccsének, Péternek mint „horvát dinasztáknak” dedikált Horvátország-történetet, Ráttkay Görög (1612–1666) báró, zágrábi kanonok művét (*Memoria regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae*, 1652), amely a horvát rendi politika nézeteit visszhangozza, amikor felvázolja a két szövetséges nemzet egyenjogú együttműködésétől (*regna socia*) várható új „pannon aranykor” vízióját.

Hű lenyomatát adja e politikai törekvéseknek az 1640-es évek második felében elkészült eposz, a Szigetvár 1566-os védelmét politikai szimbólummá és programmá formáló *Szigeti veszedelem*. Eposzában a kereszténység és az ország védelmében magukat a hősi halálra is elszánó várvédők olyan ideális mikrotársadalmat alkotnak, amelyhez a szerző reményei szerint saját kora magyarjainak is hasonulnia kellett, ha immár a győzelem reményében kívánták megvívni a maguk harcát. A következtetés a korban magától értetődik, topikus elem, hiszen a vereség győzelemmé stilizálása már az eseményt közvetlenül követő elbeszélő és képzőművészeti forrásokban megindult. Az eposz aktuálpolitikai argumentációjának legfontosabb elemei mind megtalálhatók Esterházy Miklós nádornak Rákóczi György fejedelem ellen írott publicisztikus leveleiben. Két szempontból azonban újat hozott Zrínyi. Az egyik a vallási viszály kezelése. Noha a törököt az országra szabadító Isten haragját a magyarok „bálványimádásának” tulajdonítja (*Szv* I. 8: 1–4), s a szent királyok Pázmány által felélesztett kultusza is hangsúlyosan megjelenik érvelésében (*Szv* I. 17: 1–4), mégis úgy adja elő a katolikus tábor argumentumait, hogy megpróbálja eltüntetni belőlük,

spring of 1640 he was appointed Captain of Légrád and Muraköz; from 1642 he participated in the battles of the Thirty Years' War, where he distinguished himself and earned the title of Sergeant Major (*supremus vigiliarum praefectus*) in 1646. Not long afterwards, in late 1647, he was appointed Ban of Croatia, thus managing to step into his father's shoes as well as to secure one of the highest positions in the Kingdom of Hungary. In addition, in 1659 he received the title of Privy Counsellor (*intimus consiliarius*), which entitled him to frequent the royal court and also enabled him to participate in the meetings of the Privy Council. Zrínyi always tried to make use of his offices in order to serve the Hungarian cause, i.e. he acted in the interests of the Kingdom of Hungary and the Hungarian nobility in the broad sense of the word, but easing the tensions between the court and the country as well as on the national political and religious scene appeared to be more and more difficult. In the 1640s Zrínyi belonged to the group of Catholic loyalists in the Kingdom of Hungary, whose leading figure was Palatine Miklós Esterházy. In command of his Croatian army he fought George Rákóczi I, Prince of Transylvania on the Hungarian fronts of the Thirty Years' War, and privately financed the Croatian residence of János Homonnai Drugeth, the Chief Justice ousted by the Transylvanians, in Klenovnik Castle, which belonged to his prospective father-in-law, Gáspár Draskovich.

Zrínyi agreed with the majority of the political elite of the Hungarian Kingdom that it could be harmful for religious tensions to enter the sphere of politics and it might have an adverse effect on the fate of Hungary as a nation, and hoped that the situation could be rectified by the newly evolving Habsburg policies which were beginning to advance Hungarian interests and reorienting towards the East (against the Turks). In his letters to a close friend, Ádám Batthyány, in 1648 and in his 1649 inaugural speech on being appointed the Ban of Croatia, Zrínyi discussed the situation in the context of Hungarian and European politics by considering both the advantages of declaring war and the risks of an untimely Turkish attack. What preoccupied Zrínyi, apart from the war against the Turks, was the reorganization of St Stephen's Kingdom into a federative state consisting of partner states. He focused his attention on the establishment of a Croatian-Hungarian confederation with a new legal basis. He financed the publication of the *Memoria regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae* (Vienna, 1652), the first complete history of Croatia, written by Baron Juraj Rattkay (1612–1666), Canon of Zagreb and dedicated to the "Croatian dynasts", Miklós and his brother Péter. The work echoed the views prevailing in the leading circles of the Croatian aristocracy outlining the vision of a "Pannonian golden age", the confederation of two equal states (*regna socia*).

These political aspirations are well reflected in Zrínyi's epic poem, *The Peril of Sziget*. The work, in which the 1566 defence of the fortress of

de legalább a minimumra redukálni a kimondottan felekezeti érveket és a hitvitázó szemléletet, a felekezeti viták helyett a szemben álló felek mindegyike által elkövetett morális vétségekre koncentrálni, azaz egy új, sztoikus alapú politikai nyelv megteremtésével kísérletezik.

A másik újdonság a várvédők magyarosítása. A horvát epikai hagyományban, Brne Karnarutić *Vazetje Sigetskog grada* (*Szigetvár elfoglalása*, 1584) című művében a szigetvári hős „nyílt udvart” (*dvor otvoren*) tart, katonái közé befogadott olaszokat, cseheket és németeket, magyarok azonban nincsenek a seregben, ahol egyértelműen a horvátoké a vezetőszerep (*Vazetje* II. 522–529 [Karnarutić, Brne, 1971, 59]). A főntebb idézett résznek megfelelő helyen, a siklósi diadal után a mulató vitézek „bugarkinjákat” azaz a horvát orális hősköltészet bugarsticáit éneklük a győzelmi lakomán. A magyarok fentebb említett felléptetése, a soknemzetiségű sereg kétkomponensűvé alakítása, a bugarstica modernizálása dávorivá, s párba állítása a hajdútáncsal: radikális újítás, hiszen a szerző politikai programjához, a horvát és a magyar nemzet vitézi közösségének ideáljához.

E kontextusba illeszkedik Zrínyi első magyar nyelvű prózai munkája, a hadvezetési és morálfilozófiai kérdéseket Tacitus műveihez fűzött jegyzetek, illetve önálló rövid értekezések formájában tárgyaló *Vitéz hadnagy*. Az első jegyzeteket Zrínyi a negyvenes évek második felében, az eposzsal párhuzamosan, illetve közvetlenül azt követően írhatta; a bennük megfogalmazott gondolatok szinte az eposzhoz fűzött jegyzetként, a vers értekező prózára fordításaként is olvashatók; figyelembevételük az eposz értelmezésének is kulcsa.

Az *Adriai tengernek Syrenaia Groff Zrini Miklos* című verseskötet 1651-ben jelent meg Bécsben, a Kosmerovius-nyomdában, Subarics György (Juraj Šubarić) allegorikus címlapmetszetével díszítve. A kötetben az eposz mellett helyet kaptak Zrínyi lírai költeményei is: ez a kötet közzétett először magyar nyelven nyomtatásban szerelmi lírát. A megjelenés éve Zrínyi és sokak szerint az elszalasztott nagy lehetőség, a felszabadító háború megkezdésének évada lehetett volna, ám a publikálás közvetlen kiváltója mégsem politikai, hanem magánéleti ok volt. Zrínyi szeretett felesége, Draskovics Mária Euzébia 1650. szeptember 24-én meghalt, és a számszimbolikára érzékeny költő mintegy verses síremlékként, az ő halálának évfordulójára időzítette a *Syrena* megjelenését. A kötet sajtó alá rendezése meglehetősen zaklatott időszakban zajlott, Zrínyi volt apósa, Draskovics Gáspár visszakövetelte a lányával együtt adott hozománybirtokokat, majd fegyverrel próbálta visszaszerezni őket – végül Zrínyi kártérítés fejében mondott le róluk. E hozománybirtokok, Trakostyán és Klenovnik, már a házasság megkötése idején is komoly viszályt okoztak, hiszen örökítésük leányágon törvénytelen, a Draskovics rokonság érdekeit súlyosan sértő akció volt. A lakodalmat 1645. október elején Klenovnik várában tervezték megülni. Az ünnepség azonban, kitudódván a hozománybirtokok átjátszása a vőlegény kezére,

Szigetvár is transformed into a political symbol and agenda, was written in the second half of the 1640s. In his epic poem the defenders of the fortress, all prepared to make a heroic sacrifice for Christianity and their country, set the example of the ideal micro-society that, according to the hopes of the author, should be followed by contemporary Hungarians if they wished to win their own battle. The parallel was well understood at the time, a topical element, since reading victory into defeat had started right after the event in various narrative and visual works. Similar lines of argumentation, based on the current political situation, were discernible in the propaganda letters written and published in 1644 and '45 by the Palatine of Hungary, Miklós Esterházy against the aspirations of George Rákóczi I. Zrínyi's approach, however, was new in two respects. The first is the way he handled religious conflicts. Although he believes that divine wrath, in the form of the Turkish invasion of the country, was provoked by the "idolatry" of Hungarians (*Szv* I. 8: 1–4), and although the cult of the saint kings revived by Pázmány emphatically appears in his arguments (*Szv* I. 17: 1–4), when presenting the arguments of the Catholics, he tries to eliminate all markedly denominational and polemical views or at least to reduce them to a minimum. Instead of denominational polemics he focuses on the immoral acts of the opposing parties; in other words he attempts to create a new language of politics, one based on Stoicism.

Another novelty was the Hungarianisation of the garrison of the fortress. In the Croatian epic tradition, in the work *Vazetje Sigetskog grada* (*The Capture of Szigetvár*, 1584) by Brne Karnarutić the hero of Szigetvár kept an "open court" (*dvor otvoren*) where together with the Croats, who clearly occupied a leading role, there were Italian, Czech and German soldiers but no Hungarians (*Vazetje* II: 522–529 [Karnarutić, Brne, 1971, 59]). At the point quoted above, after the victory at Siklós the revelling soldiers sang *bugarstikas*, Croatian oral epic poems at the victory feast. Enlisting the Hungarians, turning a multinational army into a binational one, modernizing *bugarstikas* into *dávoris* and linking them with *hajdú dances* are all radically new measures taken, true to Zrínyi's political creed, the ideal of a Croatian and Hungarian community of warriors.

It is in this context that Zrínyi's first prose work, *The Virtuous General* (*Vitéz hadnagy*) was written. The work discusses military and moral philosophical questions in the form of separate short essays and notes on the works of Tacitus. The first notes were probably written in the second half of the 1640s, simultaneously with or immediately after the writing of the epic; the ideas expressed there can also be viewed as notes on the epic, poetry translated into argumentative writing; it is paramount to take them into consideration when interpreting the epic.

The collection of poems with the title *The Siren of the Adriatic Sea: Count Miklós Zrínyi* was published in 1651 by the Kosmerovius Press in Vienna, adorned with the allegorical cover engraving by Juraj Šubarić.

botrányba fulladt. Ezzel lehetett összefüggésben Zrínyi sokat emlegetett kivándorlási szándéka Velencébe: már október 10-én levélben ajánlotta fel katonai szolgálatát a dózsénak az ekkor kitört török elleni háborúban. Bár a tervről végül letett, s 1646 februárjában, ezúttal az após távoli stájerföldi kastélyában, Praunecken, a lakodalmat is újra megülték, a rokoni viszály árnya sokáig kísérté: báni kinevezését Draskovics János nádor ellenezte, s beiktatására is csak annak halála után, 1649 elején kerülhetett sor.

A verseskötet publikálása 1651-ben egyszerűs mind fordulatot jelez Zrínyi politikai pályáján is. Közvetlen a megjelenés után, 1651 őszén adatolható kapcsolatfelvétele az erdélyi diplomáciával, ami nyilvánvalóan a Habsburg politikával való elégedetlenségnek, az új irányban való tapogatódzásnak a

ZRÍNYI MIKLÓS
VERSESKÖTETÉNEK METSZE-
TES CÍMLAPJA, GEORGIUS
SUBARICH RÉZMETSZETE,
1651

*The cover of Miklós Zrinyi's book
of poetry. Georgius Subarich.
Engraving. 1651.*

Zrínyi's poetical works, together with the epic, were also included in the volume: this was the first time lyrical poetry had ever been published in Hungarian. Its year of publication, according to Zrínyi and many others, could have been the year when the war of liberation, a great missed opportunity, had started. The immediate cause of its being published that year was, however, personal. Zrínyi's beloved wife, Maria Eusebia Draskovich (Drašković) passed away on 24th September 1650, and the poet, with a certain sensitivity to numerology, timed the publication of his *Syrena* as a poetic monument to commemorate the anniversary of her death. The book was edited and published in rather troubled times. Zrínyi's father-in-law, Caspar Draskovich demanded the return of the estates which he had presented to Zrínyi as Maria Eusebia's dowry, and then even resorted to violence to get them back – in the end Zrínyi relinquished them in exchange for compensation. These estates, Trakošćan and Klenovnik, had caused serious family disputes as early as the beginning of their marriage. As the estates were entailed from the female line, her father's willing to give them to Maria Eusebia seriously harmed the interests of other members of the Draskovich family. They had planned to have the wedding at the beginning of October in 1645 in the castle of Klenovnik. However, after news of entailing the property on the bridegroom had been leaked, the celebrations ended in scandal. This might have been the reason for Zrínyi's plan to emigrate to Venice: immediately after hostilities against the Turks had begun, he wrote a letter to the doge offering his military services on 10th October. Although he abandoned his plans, and they had their wedding in February 1646 (this time in the distant Styrian castle of his father-in-law, in Prauneck), the family feud preyed on him for a long time: János (Ivan) Draskovich, Palatine of Hungary was against his appointment as Ban, and Zrínyi's investment could only take place after Draskovich died at the beginning of 1649.

The publication of his volume of poetry in 1651 was a turning point in Zrínyi's political career. It was right after it had appeared, in the autumn of 1651, that he started establishing diplomatic relations with Transylvania, which was a clear sign of his disillusionment with Habsburg politics and his attempts to explore new possibilities. The improvement in these relations is well evidenced by *The Memorandum about the Palatinate* (1653), a work not actually composed by Zrínyi but clearly expressing his ideas. It discusses the situation that arose after the death of Palatine Pál Pálffy, and seeks the support of the monarch, with whose help he himself hoped to be appointed as Palatine. His political intentions – to follow in the footsteps of Ban Draskovich and to ensure the unified representation of both the Croatian and the Hungarian nobilities in the palatinate – were clear but he could not receive any support as the rivalling interest groups decided on the less powerful Ferenc Wesselényi (1655), so in the end Zrínyi was not even among the candidates for the post. His next prose

jele volt. A kapcsolat erősödését jelzi a nem Zrínyi szövegezésében keletkezett, de egyértelműen az ő gondolatait közvetítő ún. *Nádori emlékirat* (1653), amelyben a Pálffy Pál nádor halála után előállt helyzetet elemzi, és támogatást kér a fejedelemtől, hogy segítse őt magát a nádori székbe. Politikai szándéka – Draskovics bán példájának követése, a horvát és a magyar nemesség egységes képviselője a palatinusi hivatalban – nyilvánvaló, a támogatást azonban nem kaphatta meg, mert az egymással rivalizáló érdekcsoportok végül a kevésbé karakteres Wesselényi Ferenc személyében egyeztek ki egymással (1655), s Zrínyi végül még a szavazás jelöltjei közé sem került be. Következő prózai műve, a *Mátyás király életéről való elmélkedések* (1655–1657 között) e kudarc politikai tanulságait próbálja levonni, amikor a hangsúlyt az erős, központosított nemzeti monarchiára helyezi, annak realitását azonban a múlt exemplumainak végiggondolásával távlati célként s nem aktuálpolitikai lehetőségként jelöli meg.

Magánélete rendeződött, következő házasságára 1652. április 22-én, Bécsben került sor. Az új ara, Löbl Mária Zsófia (Maria Sophia Löbl) az Udvari Haditanács korábbi elnökének, és a bécsi császári helyőrség parancsnokának, Johann Christoph Löblnek a leánya volt; anyja, Ráttkay Anna Katalin révén ugyanakkor a horvát arisztokráciához is kötődött (ily módon a megjelenés előtt álló horvát história szerzőjével Zrínyi rokoni kapcsolatba került). Az osztrák feleség Csáktornyára költözött, s a későbbiekben magyarul is megtanult; Zrínyinek négy gyermeket szült (két leányt, Mária Katalint és Mária Borbálát, és két fiút, Izsákot és Ádámot). Ebben az évtizedben vált országos híré udvarrá a Zrínyi-birtokok központja, amelynek fényéről és kifinomult szokásairól, urának műveltségéről, gazdag könyvtáráról (a mintegy 700 kötetes bibliotéka a korabeli Közép-Európa egyik legmodernebb politikaelméleti és hadtudományi szakkönyvtára) elismeréssel szóltak a kortárs utazók és szemtanúk (a török Evlia Cselebi, a holland Jacobus Tollius, az erdélyi Bethlen Miklós); Zrínyi bejegyzései, margójegyzetei ma is tanulmányozhatók a könyvtár fennmaradt köteteit őrző zágrábi Nemzeti és Egyetemi Könyvtárban (Nacionalna is sveučilišna knjižnica). Politikaelméleti és morálfilozófiai műveltségének határai azonban nem azonosak könyvtára anyagával. A kor egyik kiemelkedő tehetségű lutheránus köznemesi politikusával, Vitnyédy István soproni ügyvéddel Zrínyi az ötvenes évek elejétől állt kapcsolatban, olvasmányai egy része innen eredeztethető (a Vitnyédy-könyvtár politikai filozófiai szakja mind mennyiségben, mind korszerűségben felülmúlja a csáktornyai anyagot). Zrínyinek Rucsics János zágrábi alispánhoz (Ivan Ručić) írott latin és Vitnyédy István Zrínyihez intézett magyar nyelvű levelei, kifinomult irodalmi utaláshálójukkal arra mutatnak, hogy a szellemi kisugárzás egyfajta virtuális közösséget is létrehozott a Zrínyi-udvar körül. Rövidebb időt a közeli Nedelišcén töltött plébánosként a kor egyik legjelentősebb horvát politikai gondolkodója, a pánszláv abszolutizmus teoretikusa, Juraj Križanić. A tágabb körű családi érintkezés pedig egyszersmind a horvát

work, *Reflections on the Life of King Matthias* (*Mátyás király életéről való elmélkedések* between 1655 and 1657) was intended to draw the political conclusions of this fiasco by emphasizing the importance of a centralized national monarchy. Its realisation, however, as it is revealed in his discussion of various examples from the past, appeared as a distant goal rather than a current political alternative.

He settled down, and his next marriage took place in Vienna, on 22nd April 1652. His new bride, Maria Sophia Löbl was the daughter of Johann Christoph Löbl, the ex-president of the Court Council of War, the Chief of the Imperial Guards of Vienna; through her mother, Anna Catharina Rattkay, the bride was a member of the Croatian aristocracy too (in this way Zrínyi had family ties with the author of *The Memory of Kings and Bans* before the book was published). His Austrian wife moved to Csáktornya (today Čakovec, Croatia) and later learned Hungarian as well; she gave birth to four children (two girls, Mária Katalin and Mária Borbála, and two boys, Izsák and Ádám). It was in this decade that the centre of the Zrínyi estates came to nationwide fame: its grandeur and intricate customs, the erudition of its master and his well-stocked library (whose nearly 700 volumes comprised the most modern collection of works on military and political theory in contemporary Central Europe) were praised by travellers and witnesses (Evliya Çelebi, Jacobus Tollius, Miklós Bethlen); Zrínyi's notes and annotations can still be found in the National and University Library (Nacionalna i sveučilišna knjižnica) in Zagreb where the remaining copies of his library have been kept. His erudition in political theory and moral philosophy, however, was not confined to the works found in his library. From the beginning of the 1650s, he maintained contact with a lawyer from the town of Sopron, István Vitnyédi, a politician belonging to the Lutheran gentry and an extraordinary talent of the times, this is where some of his readings originate in (the politico-philosophical works in the Vitnyédi library were superior to the ones in Csáktornya both in quantity and modernness). Zrínyi's Latin letters to Ivan Ručić, the Viscount of Zagreb as well as the Hungarian letters to Zrínyi by István Vitnyédi, with their intricate web of literary allusions, suggest that the spirituality emanating from the Zrínyi court created a certain virtual community. Juraj Križanić, one of the leading Croatian political thinkers of the time, the theoretician of Pan-Slavic absolutism, represented another influence. He spent a short time as a parish priest in nearby Nedelišće. Lastly, maintaining contact with his extended family meant a lively relationship with Croatian literary life: Péter Zrínyi and his wife, Catharina Frankopan were the leaders of the literary circle around Ozalj (Vončina, Josip 1968). Péter's major undertaking, the translation of the Hungarian *Syrena* into Croatian (*Adrijanskoga mora Sirena*, Venice, 1660) was built on this spirit of dual patriotism. The resulting work, however, was produced in a somewhat fraught situation,

irodalmi élettel való eleven kapcsolatot is jelentette: Zrínyi Péter és felesége, Frangepán Katalin az Ozalj körül csoportosuló írói kör vezető személyiségei voltak (Vončina, Josip 1968). Péter nagy vállalkozása, a magyar *Syrena*-kötet horvát fordítása (*Adrianszkoga mora Syrena*, Velence, 1660) a már jelzett kettős patriotizmus jegyében született. A mű azonban érezhetően feszültebb időszak terméke, mint a magyar változat, utalásai is sokkal erősebben politizáltak. A címlapon itt is megjelenő szirének már politikai kísértés, a hatalom jelvényeivel, koronával és jogarral csábítják Zrínyi Pétert; a partvidék zászlókkal jelzett politikai státusa (Miklós magyar, Péter horvát part felé igyekszik) a Ráttkay-kötet programját mutatja. A vallási tolerancia – igazodva a homogén, egységesen katolikus olvasóközönség elvárásaihoz – eltűnik a műből; a németellenes strófák megszorodnak (*Obsida* XIV. 32–34 [Zrinski, Petar 1957, 117–118 / 376–376]), a XIV. ének

LÖBL MÁRIA ZSÓFIA, ZRÍNYI
MIKLÓS MÁSODIK FELESÉGE,
CORNELIS SUSTERMANSNAK TU-
LAJDONÍTOTT FESTMÉNY, 1648

—
*Mária Zsófia Löbl, Miklós Zrínyi's
second wife. Attributed to Cornelis
Sustermans. 1648.*

A SYRENA-KÖTET
ZRÍNYI PÉTER-FÉLE HORVÁT
KIADÁSÁNAK CÍMLAPJA

The cover of the Croatian edition of
the *Syrena* by Péter Zrínyi.

and unlike the Hungarian version, its references had significantly more political overtones. The sirens on its cover appear as a form of political temptation, using the crown and the sceptre, the insignia of power, to lure Péter Zrínyi; the political status attached to the shores (with Miklós approaching the Hungarian and Péter the Croatian coast) follows the agenda of Rattkay's work. Religious tolerance – in line with the expectations of the homogeneous, Catholic readership – has disappeared from the work; the number of anti-German verses has increased ("Prijetelje ne znam i ne vidim druge, / nego skim se klanam ja i moje sluge..." *Obsida* XIV. 32–34 [Zrinski, Petar 1957, 117–118 / 376–376]), and at the beginning of part XIV, where, just like his brother, he could list his allies, he does not know and does not see anyone around him (*Obsida* XIV. 4: 1–2 [Zrinski, Petar 1957, 247]).

The beginning of the 1660s is characterized by intense political activity. To properly evaluate the events, however, the changes in the

elején, ahol bátyjához hasonlóan ő is felsorolhatná politikai szövetségeseit, már nem ismer és nem lát senkit maga körül („Priatelje ne znam i ne vidim druge, / nego skim se klanam ja i moje sluge...” *Obsida* XIV. 4: 1–2 [Zrinski, Petar 1957, 247]).

A hatvanas évtized első fele ismét a lázas politikai tevékenység ideje Zrínyi számára. Az események értékeléséhez azonban figyelembe kell venni a helyzet változását. Az 1650-es évek végétől Zrínyi új, alapvetően átforgató európai erőterben politizál, amelyet a francia–Habsburg szembenállás pólusai határoznak meg. Az 1658-as regensburgi birodalmi gyűlésen Habsburg Lipótot emelték a Német-római Birodalom császárává, de a választás eredményével elégedetlen fejedelemségek a mainzi választófejedelelem, Johann Philipp von Schönborn köré tömörülve, 1658-ban egy francia

ZRÍNYI MELLKÉPE,
HORVÁT-SZLAVÓN BÁNI TISZTSÉGÉVEL
ÉS ÚJ JELMONDATÁVAL,
ELIAS WIDEMANN RÉZMETSZETE,
1652

*Half-length portrait of Zrínyi with his
Croatian and Slavonian titles and his new
motto. Elias Widemann. Engraving. 1652.*

orientációjú szövetséget hoztak létre, az ún. Rajnai Ligát. Ennek politikai vezetői, kitűnően felkészült értelmiségi szakértőkkel (Hermann Conring, Samuel Puffendorf, Gottfried Wilhelm Leibniz) a háttérben, a Habsburg és a Bourbon hatalmi aspirációk ütközőzónájában, hol az egyik, hol a másik fél erejére és segítségére támaszkodva, megkíséreltek sajátosan német érdekeket érvényesíteni. A török elleni háború szükségességének felvetése,

international situation need to be examined. From the 1650s onwards, any political activity which Zrínyi engaged in was conducted in a political field that was undergoing profound transformations, brought about by the French-Habsburg opposition. At the 1658 Permanent Imperial Diet the Habsburg Leopold was elected Holy Roman Emperor, but the Electorates, dissatisfied with the result of the election, formed a French-oriented alliance, the so-called League of the Rhine under the leadership of Johann Philipp von Schönborn, Elector of Mainz in 1658. The political leaders of this alliance, with their well-prepared experts, all intellectuals (Hermann Conring, Samuel Puffendorf, Gottfried Wilhelm Leibniz) in the background, tried to promote specific, German interests. They did so in the buffer zone of Habsburg and Bourbon aspirations for power,

ZRÍNYI-ÚJVÁR,
JUSTUS VAN DER
NYPORT RÉZMET-
SZETE, 17. SZÁZAD

—
Zrínyi-Újvár.
Justus van der Nyport.
Engraving. 17th
century.

relying on one or the other side for support and power. Consideration of the idea that a war against the Turks was necessary, and the diplomatic moves prompted by the efforts in the *Reichstag* in Regensburg created the political playing field that Zrínyi needed: according to his letters during the 1663–64 war he made attempts to exert influence on politicians and diplomats.

He had already tried his hand at political writing in the domestic sphere. At the beginning of the 1660s he wrote his excellent pamphlet (*Remedy Against Turkish Opium*, *Az török áfium ellen való orvosság* between 1661 and 1663) with the aim of synthesizing the major arguments of the *Turcica* literature for the necessity of a war against the Turks, hoping to shake up the Hungarian public and challenging the reasoning of pro-Turkish politics, their long-established arguments, all justified by

az erőfeszítések által indukált diplomáciai mozgás a regensburgi *Reichstag*-ban éppen azt a politikai játékkeret hozta létre, amelyre Zrínyinek szüksége volt: levelei tanúsága szerint az 1663–64. évi háború idején meg is próbálta befolyásolni az itt gyülekező politikusi és diplomata kört.

A hazai publicisztikában már korábban kipróbálta magát. A hatvanas évek elején kiemelkedő színvonalú röpiratban összegzi az addigi *Turcica*-irodalom legfőbb érveit a török elleni háború szükségességéről, s igyekszik felrázni a magyar közvéleményt, megcáfolni a törökpárti politika hagyományos – és a történelmi tapasztalatok által is igazolt – tételeit (*Az török áfium ellen való orvosság*, 1661 és 1663 között), sőt, külön katonai rendtartást, ún. regulamentumot is készít az ütközőzónában felállítandó magyar haderő számára (*Tábori kis tracta*, 1663 ősze). A Habsburg segítséget kérő Kemény János fejedelem magára hagyása miatt névtelen, az 1662-es országgyűlésen terjesztett röpiratban vádolja meg Montecuccoli tábornokot, holott jól tudja, annak parancsa volt a konfliktus kerülésére. A legnagyobb hatású propagandagesztusa azonban az volt, hogy 1661 nyarán a Mura bal partján, török területen várat emelt, s a Porta tiltakozása és a bécsi udvar rosszállása ellenére sem hagyta abba annak folyamatos erősítését. Zrínyi-Újvár ténylegesen hozzájárult az amúgy is éleződő feszültség eskalálásához, s amikor 1663 nyarán megindult a török támadás, Zrínyi minden erőfeszítése arra irányult, hogy a formális Habsburg-lojalitás kereteit nyíltan át nem lépve, mégis érvényesítse a bécsi vezetéssel szembeni magyar érdekeket. Mikor nem sikerül olyan katonai funkciót kapnia, amelynek birtokában döntő befolyást gyakorolhatna az eseményekre (1663 szeptemberében csupán mint a nádort helyettesítő országos főkapitány tarthatott szemlét a Vas megyei Vaton összegyűlt magyar hadsereg felett, s a következő évben e címét is Nádasdy Ferencre ruházza az udvar – Zrínyi magyar katonai parancsnoki kinevezése, majd leváltása Montecuccoli javára csupán legenda), a korábbi irodalmi tájékozódása során szerzett kapcsolattrendszerét felhasználva, főként velencei és nürnbergi ágensei révén, példátlan tudatosságú propagandakampánnyal, röpiratok, dicsőítő költemények, jelenkor-történeti munkák, prédikációk, életrajzok íratásával, megrendelésével vagy sugalmazásával igyekszik befolyásolni a nyugat-európai közvéleményt saját fővezéri alkalmassága érdekében.

A propaganda efemer műfajain túl a családi reprezentáció és a politikai önreprezentáció időtállóbb és korszerű formáit is felhasználja Zrínyi. Saját félalakos portréját a Bécsben letelepedett németalföldi festővel, Jan Thomasszal, Rubens tanítványával készítteti el (1662–1663); a haditudósításokon, rölapokon terjedő grafikus ábrázolások többsége részben erre, részben Elias Wiedemann, Abraham Aubry és Jacob Sandrart metszeteire vezethetők vissza. Udvari papja, az ír származású Ágoston-rendi szerzetes, Marcus Forstall, Zrínyi szoros felügyelete mellett, 1663 és 1664 között rohamtempóban írja a reprezentatívnak szánt, a Zrínyi-család leszármazását

LIFE AND WORK

historical facts. Moreover, he prepared military regulations, a so-called *regulamentum* for Hungarian troops to be sent to the buffer zone. (*Short Treatise on Camp Organization, Tábori kis tracta*, autumn, 1663). In another pamphlet, which he circulated at the 1662 Diet, he blamed general Montecuccoli for abandoning Prince János Kemény, though he was well-aware that the general had been instructed to avoid the conflict. His most brilliant propaganda move, however, was when in the summer of 1661 he erected a new fortress (Zrínyi-Újvár) on the left bank of the River Mura, in Turkish territory, and despite the objections of the Ottoman Porte and the disapproval of the Viennese Court he refused to abort its construction. In this way he contributed to the escalation of the conflict,

ZRÍNYI LOVAS KÉPMÁSA,
JACOB SANDRART RÉZMETSZETE
ÉS KARCA, 1663/64

Zrínyi's equestrian portrait. Jacob Sandrart. Engraving. 1663/64.

az ősi illír királyokig, s rajtuk keresztül a Bizánc ellen harcoló 6. századi keleti gót királyig, Totiláig visszavezető, Miklós katonai sikereit ünneplő Zrínyi-genealógiáját, a *Stemmatographiát*. Mecénásként nem sokkal Ráttkay horvát történeti összefoglalójának megjelenése után, Zrínyi hathatósan támogatta egy magyar történeti kompendium, Pethő Gergely évtizedek óta kéziratban heverő *Rövid magyar krónikájának* bécsi kiadását (1660), és a töredékesen fennmaradt új Karnarutić-kiadás (1661) is az ő kezdeményezésére születhetett meg.

Abbildung Der traurigen Begebenheit: De
den Graff. Nicolaus, von Serini, welcher erbärm
einem grossen wilden Schwein, ist gehauen, und
den 18. Novembris .s.n

and when in the summer of 1663 the Turks launched their attack, Zrínyi spared no effort to advance Hungarian interests against those of the Viennese leadership, although without formally breaking the bonds of loyalty which tied him to the Habsburgs. He did not receive a military assignment which could have helped him exert powerful influence: in September 1663, he inspected the Hungarian troops gathered at Vat, Vas County, merely as Vice-Palatine, Captain General, and in the following year even this title of his was conferred on Ferenc Nádasdy (though the

ZRÍNYI MIKLÓS HALÁLA
A KURSANEI ERDŐBEN, RÉZKARC,
MARTIN ZIMMERMANN KIADÁSA,
1664

—
*The death of Miklós Zrínyi in the
Kursanec Grove. Published by Martin
Zimmermann, 1664.*

Edelen und Dapfferen Hel-
licher weise, auf der Jagt, von
umgebracht worden, gesch.
Anno. 1664. Martin Zimmermann, in Augs.

story that Zrínyi was appointed Commander-in-Chief of Hungary and then displaced by Montecuccoli is merely a legend). He tried to influence Western public opinion in order to prove his competence for the post of commander-in-chief of the allied Christian forces. For this purpose he tried to make use of the literary relations he had developed, especially through his agents in Venice and Nuremberg, he also conducted a sustained and intensive propaganda campaign, which was without precedent, and had pamphlets, panegyrics, historical works on contemporary events, sermons, biographies commissioned and written.

In addition to his pamphlets, this ephemeral genre, Zrínyi also made use of reputable means of family- and self-representation that were common at the time. He commissioned Flemish painter Jan Thomas, a student of Rubens, who had settled in Vienna, to paint his half-length portrait (1662–1663); his graphic portraits in military reports and pamphlets were based partly on this painting and partly on engravings by Elias Wiedemann, Abraham Aubry or Jacob Sandrart. His court priest, Marcus Forstall, an Augustinian monk of Irish origin, working at incredible speed under the close supervision of Zrínyi, wrote *Stemmatographia*, a genealogy of the Zrínyis in 1663 and 1664. The work was intended to celebrate the military victories of Miklós and to trace back the origins of the Zrínyi family to ancient Illyrian kings, and through them to Totila, King of the Goths, who fought the Byzantine army in the 6th century. As a patron, not long after the publication of Ráttkay's work on the history of Croatia, Zrínyi generously supported the publication of a Hungarian historical compendium, Gergely Pethő's *A Short Chronicle of Hungarian History* (1660), a work that had been left in manuscript form for decades, and it was Zrínyi who initiated a new edition of Karnarutic's epic poem, *Vazetje* (1661, preserved in fragments).

Besides propaganda, Zrínyi also made use of channels of diplomacy during the war against the Turks. He sent his brother, Péter and his young brother-in-law, Ferenc Frangepán to Regensburg in order to establish relations with the League of the Rhine. At the beginning of 1664 (21st January to 3rd February) he embarked on a dangerous and risky enterprise and successfully invaded Ottoman territory. His troops set out from Zrínyi-Újvár, advanced along the River Drava to Eszék,

ZRÍNYI MIKLÓS FIA, ÁDÁM GYERMEK-
KORI PORTRÉJA, BÉCSBEN MŰKÖDŐ UD-
VARI FESTŐ FESTMÉNYE, 1670 KÖRÜL

—
*Ádám Zrínyi, son of Miklós's childhood port-
rait. A Viennese court artist. Around 1670.*

A török háború folyamán Zrínyi a propaganda mellett a diplomácia csatornáit is igyekszik felhasználni, öccsét, Pétert és annak fiatal sógorát, Frangepán Ferencet is Regensburgba küldi, a Rajnai Ligával való kapcsolatfelvétel szándékával. 1664 elején (jan. 21–febr. 3.) kockázatos vállalkozásba fog, sikeres betörést hajt végre a török hódoltságba, Zrínyi-Újvár alól elindulva a Dráva mentén egészen Eszékig hatolva előre, s felgyűjtja a török utánpótlási vonal egyik legfontosabb pontját alkotó eszéki hidat. A „téli hadjárat” politikai visszhangja óriási (Zrínyi aranygyapjas rendet kap Fülpöspány királytól, pénzajándékot XIV. Lajostól, az európai uralkodók elismerő levelekkel, a röpiratírók epikus szárnyalású jelzőkkel árasztják el), katonai hasznát azonban nem sikerül érvényre juttatni. Az utánpótlástól elvágott Kanizsa, a Dél-Dunántúl legfontosabb török erősségének ostroma lassan halad, a felmentő török sereg a vártnál korábban megérkezik, az ellentámadásnak áldozatul esik Zrínyi-Újvár is (1664. június 30). A török háborút a bécsi vezetés az első komolyabb katonai siker (a szentgotthárdi győzelem, 1664. aug. 1.) után a magyar érdekeket figyelmen kívül hagyó, előnytelen titkos fegyverszüneti szerződéssel zárja le („vasvári béke”, 1664. augusztus 10.).

Zrínyi ekkor már hosszabb ideje kivonult a hadszíntérről, Bécsben próbált elégtételt kapni a birtokait ért károkért, illetve sereget szervezni egy tervezett balkáni hadjáratához – mindkét törekvése sikertelen volt. A fegyverszüneti szerződés nyilvánosságra kerülése után, élete utolsó hónapjaiban feltehetőleg új politikai program kidolgozása foglalkoztatja, Csáktornyára visszavonulva a reménytelennek tűnő helyzetben a lehetséges ellenállási módokat, a szóba jöhető külföldi támogatást veszi számba (gondolatainak irányáról a *Nádori emlékirathoz* hasonlóan, ismét csak közvetett forrás tájékoztat, a Vitnyédy Istvánnal kapcsolatba hozható *Oktatás jó elmélkedésre Magyarországnak romlott állapotja segedelméről* [1665]). A lázas tervezgetésnek azonban tragikus baleset vet véget (s fordítja majd a Wesselényi-féle szervezkedés zsákutcájába a bontakozó ellenzéki mozgalmat). 1664. november 18-án Zrínyi egy vadkanvadászat során a Csáktornya melletti alsó-kursaneci erdőben vadászbaleset áldozatául esik. Az orgyilkosságról suttogó kortársi gyanúban a felszabadító háború félbeszakadása miatti csatlódottság jut kifejezésre. Temetésére a korban szokatlan gyorsasággal, alig egy hónap elteltével, 1664. december 21-én került sor, a pálosok Csáktornya melletti szentilonai (ma: Šenkovec) kolostorában. Gyermekai közül felnőtt kort egyedül az 1662-ben született Ádám ért meg; a szalánkeméni csatában császári tisztként a török ellen harcolva esett el, 1691 nyarán.

where they destroyed the bridge, which was vital for Turkish reinforcements. The "winter campaign" received very strong responses, (Zrínyi was invested with the Order of the Golden Fleece by Philip IV of Spain, was presented money by Louis XIV of France, and was flooded by letters of recognition from European monarchs), but in a military sense he did not manage to capitalize on these successes. The siege Kanizsa, the most important Turkish fort in Ottoman Hungary cut off from reinforcements and resupplies, was slow and prolonged. The Turkish relief troops arrived earlier than expected, and as a result of the counterattack, Zrínyi-Újvár finally fell (on 30th June 1664). The war against the Turks ended after the first military success of the Habsburg army in the Battle of Saint Gotthard (1st August 1664) with the Peace of Vasvár, a secret peace treaty with unfavourable terms, disregarding the interests of Hungary (10th August 1664).

At that time Zrínyi had already been absent from the battlefield for some time; he was in Vienna, trying to compensate for the damage to his estates and set up an army for a military campaign in the Balkans. Neither attempt succeeded. After the peace treaty was made public, he must have spent the last months of his life working on a new political programme. He retreated to Csáktornya, and in this hopeless situation he probably pondered various possible ways of mounting resistance, and the prospects of support from abroad (just as in the case of the *Memorandum about the Palatinate*, his line of thinking is best detected indirectly by reading *Urging reflection on helping Hungary in its desperate situation, Oktatás jó elmélkedésre Magyarországnak romlott állapotja segedelméről* [1665], a work linked to István Vitnyédi). His feverish activity and planning, however, came to an end with a tragic accident (also resulting in the dead end of the Wesselényi Conspiracy and the developing resistance movements). On 18th November 1664 Zrínyi died in an accident while hunting for boar in the Krusanec Grove near Csáktornya. Contemporary rumours that he had been murdered well reflect the disappointment caused by the interruption of the war. He was buried within a month, an unusually short period at the time, on 21th December 1664, in the Pauline monastery of St Helen (now Šenkovec) near Csáktornya. Only one of his sons, Ádám (born in 1662) reached adulthood; he died as an officer in the Austrian army, fighting the Turks in the Battle of Szalánkemén in the summer of 1691.

